

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	3
<b>РОЗДІЛ 1. ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ З ЗАЛЕЖНОЮ ПОВЕДІНКОЮ</b> .....	6
1.1. Психологічні особливості залежної поведінки особистості.....	6
1.2. Психологічні особливості емоційної сфери залежної особистості..	15
1.3. Соціально-психологічна робота з залежною поведінкою особистості як засіб впливу на емоційну сферу.....	20
Висновки до першого розділу.....	26
<b>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ ЯК ФАКТОРУ СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕВНОГО ВИДУ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ</b> .....	28
2.1. Організація емпіричного дослідження.....	28
2.2. Методи емпіричного дослідження.....	30
2.3. Кількісний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери підлітків як фактору схильності до певного виду залежностей.....	36
2.4. Кореляційний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери підлітків як фактору схильності до певного виду залежностей.....	44
Висновки до другого розділу.....	48
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	49
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</b> .....	52

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Нестабільність і протиріччя, що наявні в усіх сферах життя суспільства, роблять неповнолітніх незахищеною соціальною категорією. У зв'язку з високою інтенсивністю впливу емоціогенних факторів на психіку підлітка, змінюється рівень стресостійкості, що у свою чергу, веде до підвищення рівня соціальної дезадаптації. Підлітку доводиться знаходити засоби зниження рівня напруги нервової системи, у якості яких виступають різні деструктивні прояви.

Одним із наслідків цього явища є зростання різного роду девіацій підлітків, серед яких залежна (адиктивна) поведінка. Залежність тісно пов'язана з емоційним станом, переживаннями та почуттями, тому у підлітків, які переживають стресові ситуації, формується звичка дисоціюватися від свого фізичного тіла, щоб не відчувати фізичного чи душевного болю.

Пошук психологічних засад залежної поведінки є важливим у зв'язку з негативною тенденцією збільшення кількості залежних людей у суспільстві, до залежностей відносять різноманітні звички, особливості поведінки, які можуть не супроводжуватись абстиненцією.

Дослідження проблеми залежної поведінки проводили А. Лічко, Д. Колесов, С. Шевердін, Б. Левін, М. Левін, В. Оржеховська, Н. Максимова, С. Толстоухова, Н. Пихтіна, Г. Золотова. Проблему адикцій дітей розглядали у своїх роботах Ц. Короленко, В. Менделевич, О. Безпалько, А. Капська, Н. Заверіко, О. Карпенко, М. Окаринський, П. Гусак, Н. Бурмака, О. Савчук, Т. Мартинюк, І. Шишова, О. Мурашкевич.

У психології є чимало робіт, у яких розглядаються психологічні аспекти розвитку емоційної сфери підлітка: У. Вундт, У. Джеймс, А. Фрейд, Ж. Піаже, А. Леонт'єв, К. Ланге, Р. Крейг, Д. Джеклин, Є. Маккобі, І. Кон, К. Ізард, Л. Божович, П. Фресс, А. Піз, Б. Теплов, В. Небилицин,

А. Ольшанікова, Є. Ільїн, У. Пінігін, П. Симонов, Г. Джонсон, С. Томкінс, М. Каган, В. Мухіна та ін.

Проблему реабілітації осіб які мали залежну поведінку вивчала значна кількість вчених, а саме: В. Курбатов, В. Нікітін, О. Змановська, П. Павленюк, М. Фірсова, О. Студьонова, М. Галолузова, Н. Дереклеєва, А. Підаєв, О. Возіанов, В. Москаленко, Б. Наумова.

Отже, все вище зазначене дозволяє назвати тему, вибрану для дипломної роботи, надзвичайно актуальною, оскільки є велика необхідність у знаннях психологічних особливостей емоційної сфери та їх тісному зв'язку з певними залежностями.

**Мета дослідження:** теоретичне та емпіричне дослідження психологічних особливостей емоційної сфери підлітків та їх вплив на розвиток схильності до певного виду залежності.

Дана мета зумовила виконання наступних **завдань:**

1. Теоретичний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери особистості з залежною поведінкою.
2. Проаналізувати психологічні особливості емоційної сфери підлітків.
3. Порівняти основні відмінності всхильності у хлопців та дівчат до різних видів залежності.
4. Встановити вплив особливостей емоційної сфери підлітків на розвиток схильності до певного виду залежності.

**Об'єкт дослідження:** особистість з залежною поведінкою.

**Предмет дослідження:** психологічні особливості емоційної сфери підлітків як фактор схильності до певного виду залежності.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів** дослідження: теоретичні методи: аналіз теоретико-методологічних підходів та визначення концептуальних засад дослідження; методи психолого-діагностичного дослідження: методика діагностики схильності до різних видів залежності (Г.В.Лозова), опитувальник К.Леонгарда-Г.Шмішека, «Багатофакторний особистісний опитувальник Р.Кеттела (16 PF -

опитувальник)»; методи математичної обробки: кількісний, якісний, кореляційний.

**База** емпіричного дослідження: Одеська загальноосвітня школа-інтернат №4 I-III ступенів. Вибірка складає 60 підлітків, з яких 30 дівчат та 30 хлопців, віком 15-17 років.

**Структура роботи.** Робота містить вступ, 2 розділи, 8 таблиць, 2 графіки, висновки та список використаної літератури. Загальний об'єм — 56 сторінок, з яких основного тексту — 51 сторінка. Список використаної літератури складає 51 джерело.

## ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури, щодо психологічних особливостей емоційної сфери особистості з залежною поведінкою показав, що емоції – це психічний процес відображення у формі безпосереднього пристрастного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій як відношення їх об'єктивних властивостей до потреб організму (суб'єкта). Підлітковий вік характеризується підвищеною емоціональністю, що проявляється в легкості збудження, різких перепадах настрою, амбівалентності почуттів.

Залежна (адиктивна) поведінка – це аутодеструктивна поведінка, пов'язана із залежністю від вживання певної речовини (або від специфічної активності) з метою зміни психічного стану. Суб'єктивно воно переживається як неможливість жити без об'єкта адикції, як непереборний потяг до нього.

До патернів поведінки, які дозволяють визначити залежнену поведінку та особистість адиктивної людини в емоційній сфері відносять: емоційну лабільність, низьку фрустраційну толерантність та швидке виникнення тривоги і депресії, занижену або нестабільну самооцінку, завищення кількості негативних подій та мінімізацію позитивних, що призводить до ще більшого заниження самооцінки, неприйняття «зворотних зв'язків» та сприяння закритості особистості.

Різні прояви адиктивних залежностей вимагають комплексного підходу до терапії й корекції поведінки, яка відхиляється від норми. В зв'язку з цим використання тих чи інших засобів, методів, технік надання допомоги в подоланні залежностей повинно базуватися на механізмах походження тих чи інших форм адитивної поведінки та відповідних методах відновлення нормативної поведінки або становлення гармонійної поведінки.

Тривожний тип акцентуації у хлопців та дівчат виражений в однаковому ступені, що може говорити про їх невпевненість у собі, наявність компоненту покірності, відмітну нерішучість. Свої відчуття власної неповноцінності намагаються замаскувати самоствердженням у залежностях.

Дівчата відносяться до афективно-екзольтованого типу, тому їм властивий великий діапазон емоційних станів, вони легко приходять в захват від радісних подій і в повний відчай від сумних. У хлопців цей тип акцентуації не виявлений. В свою чергу у них виявлений демонстративний тип акцентуації, що характеризує хлопців підвищеною здатністю до витіснення, демонстративністю поведінки, жвавостю, рухливістю, легкістю у встановленні контактів. Збудливий тип акцентуації виявлений у дівчат більше, ніж у хлопців. Респондентам даного типу властива підвищена імпульсивність, недостатня керованість, послаблення контролю над потягами і спонуканнями поєднуються у респондентів такого типу з владою фізіологічних потягів. В обох статей переважає наявність циклотимічного типу акцентуацій характеру.

Дівчата легко піддаються афективним переживанням, емоційній лабільності, їх відрізняє багатство і яскравість емоціональних проявів. Дівчата навідмінно від хлопців, жваво відгукуються на події, що відбуваються, характеризуються сильними коливаннями настрою протягом дня, легко заводять друзів, з ними легко ужитися, щедрі і вміють співпрацювати. Згідно з отриманими результатами, дівчата більшу частину часу перебувають в тривожному, пригніченому, стурбованому настрої, легко піддаються різним страхам і важко переживає будь-які життєві невдачі. Для групи хлопців характерні відсутність бурхливих, живих емоційних проявів, тобто емоційно стійкі, спокійні, вільні від невротичних симптомів, реалістичні щодо життя, вміють тримати себе в руках.

Серед дівчат найменш вираженими є релігійна, телевізійна та ігрова залежність. Лікарська залежність не була виявлена зовсім у даній гендерній групі. Серед хлопців найменше виявлено було схильність до лікарської й харчової залежностей, а також зовсім не виявлено телевізійну та релігійну залежностей. З'ясувалося, що юнаки більше схильні до фармакологічних залежностей, таких як алкогольна залежність, тютюнова залежність й залежність від здорового способу життя, а дівчата до

нефармакологічних, такими як любовна залежність, телевізійна залежність, залежність від здорового способу життя.

Встановлений вплив особливостей емоційної сфери підлітків на розвиток схильності до певного виду залежності. Пряма кореляція між тривожністю та ніотиноюю й харчовою залежностями, свідчить про вплив підвищеної тривожності на збільшення схильності до харчової або ніотиноюї залежності. Також була виявлена зворотня кореляція між емоційною стійкістю та наркотичною, харчовою, ігровою, алкогольною залежностями – люди з вираженою емоційною стійкістю найменше схильні до цих видів залежностей. Була виявлена пряма кореляція між неврівноваженим типом акцентуації та наркотичною, харчовою, ніотиноюю залежностями – люди з вираженим неврівноваженим типом акцентуації найбільше схильні до цих видів залежностей. Згідно даних також виявлені позитивні зв'язки між демонстративним типом акцентуації та ігровою й трудовоюзалежностями. Зворотній кореляційний зв'язок між афективно-екзальтованим типом акцентуації та трудоголізмом, тобто схильність до трудоголізму (залежність від праці) зменшується під впливом високого рівня даного типу акцентуації.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьєв А.М. Візуальна психодіагностика емоційних проявів у учнів: Автореф. дис канд. психол. наук: 19.00.07. /А.М.Ананьєв.– Одеса: Південноукр. держ. пед. ун–т, 1996. – 23 с.
2. Андреева Т. И. Как помочь подросткам освободиться от курения. / Т. И. Андреева. – К.: ИЦПАН, 2013. – 64 с.
3. Анохин П. К. Психология эмоций: Тексты. / П. К. Анохин. – М.: Психология, 1984. – 542 с.
4. Арнольд М. Б. «Чувства и эмоции». / М. Б. Арнольд, Дж. А. Гассон. – СПб.: Питер 2012. – 359 с.
5. Бабаян Є. А. Наркологія. / Є. А. Бабаян, М. Х. Гонопольский – М.: Медицина, 1990. – 180 с.
6. Бобровській Г. М. Емоційні особливості формування особистості в дитинстві. / Г. М. Бобровській.– М.: Сенс, 2011. – 544 с.
7. Братусь Б. С. Психологический анализ изменений личности при алкоголизме. / Б. С. Братусь. – М.: Изд–во Моск. ун–та, 1974. – 94 с.
8. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. / Г. М. Бреслав. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
9. Бреслав Г. Психология эмоций. / Г. Бреслав. – М.: Наука, 2012. – 365с.
10. Бучек Л.І. Аналіз емоційної стійкості як прояву особливостей саморегуляції особистості: Автореф. дис канд. психол. наук: 19.00.01. / Л.І. Бучек.– К.: К. ун–т., 1994. – 18 с.
11. Василюк Е. Психология переживания. / Е. Василюк. – М.: Наука, 1984. – 360 с.
12. Вилюнас В. К. Психология эмоций. / В. К. Вилюнас, Ю. Б. Гиппенрейтер. – СПб.: Питер, 2015. – 404с.

13. Войтко В.В. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція[методичні рекомендації]. / В.В. Войтко.–Кіровоград: КОППО, 2016. –60с.
14. Гоголева А. В. Аддитивное поведение и его профилактика. / А. В. Гоголева. – Воронеж: Изд-во НПО МОДЭК, 2012. – 240 с.
15. Гоулман Д. «Деструктивные эмоции. Как с ними справиться». / Д. Гоулман. – М.: Попурри, 2015. – 307 с.
16. Дети в кризисных ситуациях: профилактика негативных явлений и социально–психологическая помощь. / под общ. ред. И. Д. Зверевой. – К.: Научн. свет, 2011. – 63 с.
17. Довбах А.В. Курение и дети: как защитить права ребенка. / А. В. Довбах. – К.: ИЦПАН, 2013. – 36 с.
18. Зарубежный опыт первичной профилактики злоупотребления психоактивными веществами среди несовершеннолетних: Учеб. – метод. Пособие. / Под ред. Л. М. Шипицыной. – М.: Моск. гор. фонд поддержки школьного книгоиздания, 2014. – 101 с.
19. Зимбадо Ф. Социальное влияние. / Ф. Зимбадо, М. Ляйппе – СПб: Питер, 2010. – 278 с.
20. Змановская Е. В. Девиантное поведение личности и группы: учеб.пособ. / Змановская Е. В, Рыбников В. Ю. – СПб. : Питер, 2010. –352 с.
21. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб.пособ. для студентов высш. учеб. Заведений. / Е. В. Змановская. –М.: Изд. центр «Академия», 2008. – 288 с.
22. Золотова Г. Д. Соціально–педагогічна профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх: навч.посіб.для студ. спец. / Г. Д. Золотова. – Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 231 с.
23. Золотова Г. Д. Соціально–педагогічна профілактика адиктивної поведінки студентів (на прикладі навчальних закладів I – II рівня акредитації): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05. / Г. Д. Золотова. – Луганськ: Вид-во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. – 20 с.

24. Изард К. Э. «Психология эмоций». / К. Э. Изард. – СПб.: Питер, 2015. – 269 с.
25. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 425 с.
26. Кабанов М. М. Психосоциальная реабилитация и социальная психиатрия. / М. М. Кабанов. – СПб.: Речь, 2014. – 375 с.
27. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості. / Т. С. Кириленко. – К.: Либідь, 2014. – 256с.
28. Колодич Е. Н. Коррекция эмоциональных нарушений у детей и подростков: Учеб.пособие для студентов психологических факультетов, практических психологов. / Е. Н. Колодич.– Мн.: РИПО, 1999. – 94 с.
29. Котляров А. В. Другие наркотики, или «Homo Addictus». / А. В. Котляров. – М.: Изд-во ин-та психотерапии, 2015. – 480 с.
30. Крюгер Ф. Сутність емоційного переживання. / Під ред. В.К.Вилюнас, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Гуманітарний видавничий центр Владос, 2013. – 278 с.
31. Лазарус Р. «Теория стресса и психологические исследования.» / Р. Лазарус. – СПб.:Питер, 2014. – 254 с.
32. Липер Р. У. «Мотивационная теория эмоций». / Р. У. Липер. – М.: Наука, 2015. – 362 с.
33. Личко А. Е, Битенский В. С. Подростковая наркология. / А. Е. Личко, В. С. Битенский. – Л.: Медицина, 1991. – 304 с.
34. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. / А. Е. Личко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
35. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: Навч. посібник. / Н. Ю. Максимова. – К.: «Київський університет», 2012. – 308 с.
36. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения. / В. Д. Менделевич. – СПб.: Речь, 2015. – 445 с.

37. Наркотики: социальные, медицинские и правовые аспекты. Справочник. / Под ред. И. Н. Кузнецова, С. К. Купейник. – Минск: ООО «Новое знание», 2011. – 395 с.

38. Поликарпов В. Аддиктивное поведение молодежи: профилактика и психотерапия зависимостей. / В. Поликарпов, Н. Залыгина, Я. Обухов. – М.: Прописи, 2014. – 215 с.

39. Профілактика поширення наркозалежності серед молоді: Навчально–методичний посібник. / Під ред. В. В. Бурлаки. – Київ: Герб, 2008. – 224 с.

40. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.

41. Психолого–педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська; за ред. Л. З. Сердюк. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.

42. Руководство по аддиктологии. / Под ред. В. Д. Менделевича. – СПб: Речь, 2014. – 768 с.

43. Селье Г. Стресс жизни. / Г. Селье. – Минск: Харвест, 1999. – 133 с.

44. Сельченко К. В. Психология зависимости. / Под ред. К. В. Сельченко. – Минск: Харвест, 2014. – 590 с.

45. Сирота Н. А. Профилактика наркомании у подростков: от теории к практике. / Н. А. Сирота, В. М. Ялтопский, И. Ж. Ханшина, К. С. Ведерман. – М.: Мысль, 2015. – 239 с.

46. Смагин С. Ф. Аддикция, аддиктивное поведение. / С. Ф. Смагин. – СПб.: МИПУ, 2010. – 189 с.

47. Социальная педагогика: предупреждение табакокурения у школьников: методические пособие для работников образовательных учреждений. / под общ. ред. проф. Н. К. Смирнова. – М.: Наука, 2013. – 126 с.

48. Формування навичок здорового способу життя у дітей та підлітків: Навч.-метод. посібник / О. В. Вінда, О. П. Коструб, І. Г. Сомова, Н. О. Березіна, М. М. Галябарник, С. В. Кириленко. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 284 с.

49. Франкл В. Человек в поисках смысла. / В. Франкл. – М.: Прогресс. 1990. – 368 с.

50. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. / Э. Фромм. – М.: Республика. 1994. – 342 с.

51. Хорни К. Невроз и развитие личности. / К. Хорни. – М.: Смысл, 1998. – 375 с.

## **ЗМІСТ**

<b>ВСТУП</b> .....	3
<b>РОЗДІЛ 1. ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ З ЗАЛЕЖНОЮ ПОВЕДІНКОЮ</b> .....	6
1.1. Психологічні особливості залежної поведінки особистості.....	6
1.2. Психологічні особливості емоційної сфери залежної особистості..	15
1.3. Соціально-психологічна робота з залежною поведінкою особистості як засіб впливу на емоційну сферу.....	20
Висновки до першого розділу.....	26
<b>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ ЯК ФАКТОРУ СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕВНОГО ВИДУ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ</b> .....	28
2.1. Організація емпіричного дослідження.....	28
2.2. Методи емпіричного дослідження.....	30
2.3. Кількісний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери підлітків як фактору схильності до певного виду залежностей.....	36
2.4. Кореляційний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери підлітків як фактору схильності до певного виду залежностей.....	44
Висновки до другого розділу.....	48
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	49
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</b> .....	52

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Нестабільність і протиріччя, що наявні в усіх сферах життя суспільства, роблять неповнолітніх незахищеною соціальною категорією. У зв'язку з високою інтенсивністю впливу емоціогенних факторів на психіку підлітка, змінюється рівень стресостійкості, що у свою чергу, веде до підвищення рівня соціальної дезадаптації. Підлітку доводиться знаходити засоби зниження рівня напруги нервової системи, у якості яких виступають різні деструктивні прояви.

Одним із наслідків цього явища є зростання різного роду девіацій підлітків, серед яких залежна (адиктивна) поведінка. Залежність тісно пов'язана з емоційним станом, переживаннями та почуттями, тому у підлітків, які переживають стресові ситуації, формується звичка дисоціюватися від свого фізичного тіла, щоб не відчувати фізичного чи душевного болю.

Пошук психологічних засад залежної поведінки є важливим у зв'язку з негативною тенденцією збільшення кількості залежних людей у суспільстві, до залежностей відносять різноманітні звички, особливості поведінки, які можуть не супроводжуватись абстиненцією.

Дослідження проблеми залежної поведінки проводили А. Лічко, Д. Колесов, С. Шевердін, Б. Левін, М. Левін, В. Оржеховська, Н. Максимова, С. Толстоухова, Н. Пихтіна, Г. Золотова. Проблему адикцій дітей розглядали у своїх роботах Ц. Короленко, В. Менделевич, О. Безпалько, А. Капська, Н. Заверіко, О. Карпенко, М. Окаринський, П. Гусак, Н. Бурмака, О. Савчук, Т. Мартинюк, І. Шишова, О. Мурашкевич.

У психології є чимало робіт, у яких розглядаються психологічні аспекти розвитку емоційної сфери підлітка: У. Вундт, У. Джеймс, А. Фрейд, Ж. Піаже, А. Леонт'єв, К. Ланге, Р. Крейг, Д. Джеклин, Є. Маккобі, І. Кон, К. Ізард, Л. Божович, П. Фресс, А. Піз, Б. Теплов, В. Небилицин,

А. Ольшанікова, Є. Ільїн, У. Пінігін, П. Симонов, Г. Джонсон, С. Томкінс, М. Каган, В. Мухіна та ін.

Проблему реабілітації осіб які мали залежну поведінку вивчала значна кількість вчених, а саме: В. Курбатов, В. Нікітін, О. Змановська, П. Павленюк, М. Фірсова, О. Студьонова, М. Галолузова, Н. Дереклеєва, А. Підаєв, О. Возіанов, В. Москаленко, Б. Наумова.

Отже, все вище зазначене дозволяє назвати тему, вибрану для дипломної роботи, надзвичайно актуальною, оскільки є велика необхідність у знаннях психологічних особливостей емоційної сфери та їх тісному зв'язку з певними залежностями.

**Мета дослідження:** теоретичне та емпіричне дослідження психологічних особливостей емоційної сфери підлітків та їх вплив на розвиток схильності до певного виду залежності.

Дана мета зумовила виконання наступних **завдань:**

1. Теоретичний аналіз психологічних особливостей емоційної сфери особистості з залежною поведінкою.
2. Проаналізувати психологічні особливості емоційної сфери підлітків.
3. Порівняти основні відмінності всхильності у хлопців та дівчат до різних видів залежності.
4. Встановити вплив особливостей емоційної сфери підлітків на розвиток схильності до певного виду залежності.

**Об'єкт дослідження:** особистість з залежною поведінкою.

**Предмет дослідження:** психологічні особливості емоційної сфери підлітків як фактор схильності до певного виду залежності.

Для вирішення поставлених завдань використано комплекс **методів** дослідження: теоретичні методи: аналіз теоретико-методологічних підходів та визначення концептуальних засад дослідження; методи психолого-діагностичного дослідження: методика діагностики схильності до різних видів залежності (Г.В.Лозова), опитувальник К.Леонгарда-Г.Шмішека, «Багатофакторний особистісний опитувальник Р.Кеттела (16 PF -

опитувальник)»; методи математичної обробки: кількісний, якісний, кореляційний.

**База** емпіричного дослідження: Одеська загальноосвітня школа-інтернат №4 I-III ступенів. Вибірка складає 60 підлітків, з яких 30 дівчат та 30 хлопців, віком 15-17 років.

**Структура роботи.** Робота містить вступ, 2 розділи, 8 таблиць, 2 графіки, висновки та список використаної літератури. Загальний об'єм — 56 сторінок, з яких основного тексту — 51 сторінка. Список використаної літератури складає 51 джерело.

## ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури, щодо психологічних особливостей емоційної сфери особистості з залежною поведінкою показав, що емоції – це психічний процес відображення у формі безпосереднього пристрастного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій як відношення їх об'єктивних властивостей до потреб організму (суб'єкта). Підлітковий вік характеризується підвищеною емоціональністю, що проявляється в легкості збудження, різких перепадах настрою, амбівалентності почуттів.

Залежна (адиктивна) поведінка – це аутодеструктивна поведінка, пов'язана із залежністю від вживання певної речовини (або від специфічної активності) з метою зміни психічного стану. Суб'єктивно воно переживається як неможливість жити без об'єкта адикції, як непереборний потяг до нього.

До патернів поведінки, які дозволяють визначити залежнену поведінку та особистість адиктивної людини в емоційній сфері відносять: емоційну лабільність, низьку фрустраційну толерантність та швидке виникнення тривоги і депресії, занижену або нестабільну самооцінку, завищення кількості негативних подій та мінімізацію позитивних, що призводить до ще більшого заниження самооцінки, неприйняття «зворотних зв'язків» та сприяння закритості особистості.

Різні прояви адиктивних залежностей вимагають комплексного підходу до терапії й корекції поведінки, яка відхиляється від норми. В зв'язку з цим використання тих чи інших засобів, методів, технік надання допомоги в подоланні залежностей повинно базуватися на механізмах походження тих чи інших форм адитивної поведінки та відповідних методах відновлення нормативної поведінки або становлення гармонійної поведінки.

Тривожний тип акцентуації у хлопців та дівчат виражений в однаковому ступені, що може говорити про їх невпевненість у собі, наявність компоненту покірності, відмітну нерішучість. Свої відчуття власної неповноцінності намагаються замаскувати самоствердженням у залежностях.

Дівчата відносяться до афективно-екзольтованого типу, тому їм властивий великий діапазон емоційних станів, вони легко приходять в захват від радісних подій і в повний відчай від сумних. У хлопців цей тип акцентуації не виявлений. В свою чергу у них виявлений демонстративний тип акцентуації, що характеризує хлопців підвищеною здатністю до витіснення, демонстративністю поведінки, жвавостю, рухливістю, легкістю у встановленні контактів. Збудливий тип акцентуації виявлений у дівчат більше, ніж у хлопців. Респондентам даного типу властива підвищена імпульсивність, недостатня керованість, послаблення контролю над потягами і спонуканнями поєднуються у респондентів такого типу з владою фізіологічних потягів. В обох статей переважає наявність циклотимічного типу акцентуацій характеру.

Дівчата легко піддаються афективним переживанням, емоційній лабільності, їх відрізняє багатство і яскравість емоціональних проявів. Дівчата навідмінно від хлопців, жваво відгукуються на події, що відбуваються, характеризуються сильними коливаннями настрою протягом дня, легко заводять друзів, з ними легко ужитися, щедрі і вміють співпрацювати. Згідно з отриманими результатами, дівчата більшу частину часу перебувають в тривожному, пригніченому, стурбованому настрої, легко піддаються різним страхам і важко переживає будь-які життєві невдачі. Для групи хлопців характерні відсутність бурхливих, живих емоційних проявів, тобто емоційно стійкі, спокійні, вільні від невротичних симптомів, реалістичні щодо життя, вміють тримати себе в руках.

Серед дівчат найменш вираженими є релігійна, телевізійна та ігрова залежність. Лікарська залежність не була виявлена зовсім у даній гендерній групі. Серед хлопців найменше виявлено було схильність до лікарської й харчової залежностей, а також зовсім не виявлено телевізійну та релігійну залежностей. З'ясувалося, що юнаки більше схильні до фармакологічних залежностей, таких як алкогольна залежність, тютюнова залежність й залежність від здорового способу життя, а дівчата до

нефармакологічних, такими як любовна залежність, телевізійна залежність, залежність від здорового способу життя.

Встановлений вплив особливостей емоційної сфери підлітків на розвиток схильності до певного виду залежності. Пряма кореляція між тривожністю та ніотиноюю й харчовою залежностями, свідчить про вплив підвищеної тривожності на збільшення схильності до харчової або ніотиноюї залежності. Також була виявлена зворотня кореляція між емоційною стійкістю та наркотичною, харчовою, ігровою, алкогольною залежностями – люди з вираженою емоційною стійкістю найменше схильні до цих видів залежностей. Була виявлена пряма кореляція між неврівноваженим типом акцентуації та наркотичною, харчовою, ніотиноюю залежностями – люди з вираженим неврівноваженим типом акцентуації найбільше схильні до цих видів залежностей. Згідно даних також виявлені позитивні зв'язки між демонстративним типом акцентуації та ігровою й трудовоюзалежностями. Зворотній кореляційний зв'язок між афективно-екзальтованим типом акцентуації та трудоголізмом, тобто схильність до трудоголізму (залежність від праці) зменшується під впливом високого рівня даного типу акцентуації.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьєв А.М. Візуальна психодіагностика емоційних проявів у учнів: Автореф. дис канд. психол. наук: 19.00.07. /А.М.Ананьєв.– Одеса: Південноукр. держ. пед. ун–т, 1996. – 23 с.
2. Андреева Т. И. Как помочь подросткам освободиться от курения. / Т. И. Андреева. – К.: ИЦПАН, 2013. – 64 с.
3. Анохин П. К. Психология эмоций: Тексты. / П. К. Анохин. – М.: Психология, 1984. – 542 с.
4. Арнольд М. Б. «Чувства и эмоции». / М. Б. Арнольд, Дж. А. Гассон. – СПб.: Питер 2012. – 359 с.
5. Бабаян Є. А. Наркологія. / Є. А. Бабаян, М. Х. Гонопольский – М.: Медицина, 1990. – 180 с.
6. Бобровській Г. М. Емоційні особливості формування особистості в дитинстві. / Г. М. Бобровській.– М.: Сенса, 2011. – 544 с.
7. Братусь Б. С. Психологический анализ изменений личности при алкоголизме. / Б. С. Братусь. – М.: Изд–во Моск. ун–та, 1974. – 94 с.
8. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в детстве: Норма и отклонения. / Г. М. Бреслав. – М.: Педагогика, 1990. – 144 с.
9. Бреслав Г. Психология эмоций. / Г. Бреслав. – М.: Наука, 2012. – 365с.
10. Бучек Л.І. Аналіз емоційної стійкості як прояву особливостей саморегуляції особистості: Автореф. дис канд. психол. наук: 19.00.01. / Л.І. Бучек.– К.: К. ун–т., 1994. – 18 с.
11. Василюк Е. Психология переживания. / Е. Василюк. – М.: Наука, 1984. – 360 с.
12. Вилюнас В. К. Психология эмоций. / В. К. Вилюнас, Ю. Б. Гиппенрейтер. – СПб.: Питер, 2015. – 404с.

13. Войтко В.В. Емоційні порушення в дитячому віці та їх корекція[методичні рекомендації]. / В.В. Войтко.–Кіровоград: КОППО, 2016. –60с.
14. Гоголева А. В. Аддитктивное поведение и его профилактика. / А. В. Гоголева. – Воронеж: Изд–во НПО МОДЭК, 2012. – 240 с.
15. Гоулман Д. «Деструктивные эмоции. Как с ними справиться». / Д. Гоулман. – М.: Попурри, 2015. – 307 с.
16. Дети в кризисных ситуациях: профилактика негативных явлений и социально–психологическая помощь. / под общ. ред. И. Д. Зверевой. – К.: Научн. свет, 2011. – 63 с.
17. Довбах А.В. Курение и дети: как защитить права ребенка. / А. В. Довбах. – К.: ИЦПАН, 2013. – 36 с.
18. Зарубежный опыт первичной профилактики злоупотребления психоактивными веществами среди несовершеннолетних: Учеб. – метод. Пособие. / Под ред. Л. М. Шипицыной. – М.: Моск. гор.фонд поддержки школьного книгоиздания, 2014. – 101 с.
19. Зимбадо Ф. Социальное влияние. / Ф. Зимбадо, М. Ляйппе – СПб: Питер, 2010. – 278 с.
20. Змановская Е. В. Девиантное поведение личности и группы: учеб.пособ. / Змановская Е. В, Рыбников В. Ю. – СПб. : Питер, 2010. –352 с.
21. Змановская Е. В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб.пособ. для студентов высш. учеб. Заведений. / Е. В. Змановская. –М.: Изд. центр «Академия», 2008. – 288 с.
22. Золотова Г. Д. Соціально–педагогічна профілактика адиктивної поведінки неповнолітніх: навч.посіб.для студ. спец. / Г. Д. Золотова. – Луганськ: Вид–во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 231 с.
23. Золотова Г. Д. Соціально–педагогічна профілактика адиктивної поведінки студентів (на прикладі навчальних закладів I – II рівня акредитації): Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05. / Г. Д. Золотова. – Луганськ: Вид–во «ДЗ ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2016. – 20 с.

24. Изард К. Э. «Психология эмоций». / К. Э. Изард. – СПб.: Питер, 2015. – 269 с.
25. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2010. – 425 с.
26. Кабанов М. М. Психосоциальная реабилитация и социальная психиатрия. / М. М. Кабанов. – СПб.: Речь, 2014. – 375 с.
27. Кириленко Т.С. Психологія: емоційна сфера особистості. / Т. С. Кириленко. – К.: Либідь, 2014. – 256с.
28. Колодич Е. Н. Коррекция эмоциональных нарушений у детей и подростков: Учеб.пособие для студентов психологических факультетов, практических психологов. / Е. Н. Колодич.– Мн.: РИПО, 1999. – 94 с.
29. Котляров А. В. Другие наркотики, или «Homo Addictus». / А. В. Котляров. – М.: Изд-во ин-та психотерапии, 2015. – 480 с.
30. Крюгер Ф. Сутність емоційного переживання. / Під ред. В.К.Вилюнас, Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: Гуманітарний видавничий центр Владос, 2013. – 278 с.
31. Лазарус Р. «Теория стресса и психологические исследования.» / Р. Лазарус. – СПб.:Питер, 2014. – 254 с.
32. Липер Р. У. «Мотивационная теория эмоций». / Р. У. Липер. – М.: Наука, 2015. – 362 с.
33. Личко А. Е, Битенский В. С. Подростковая наркология. / А. Е. Личко, В. С. Битенский. – Л.: Медицина, 1991. – 304 с.
34. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков. / А. Е. Личко. – М.: Наука, 1977. – 246 с.
35. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: Навч. посібник. / Н. Ю. Максимова. – К.: «Київський університет», 2012. – 308 с.
36. Менделевич В. Д. Психология девиантного поведения. / В. Д. Менделевич. – СПб.: Речь, 2015. – 445 с.

37. Наркотики: социальные, медицинские и правовые аспекты. Справочник. / Под ред. И. Н. Кузнецова, С. К. Купейник. – Минск: ООО «Новое знание», 2011. – 395 с.

38. Поликарпов В. Аддиктивное поведение молодежи: профилактика и психотерапия зависимостей. / В. Поликарпов, Н. Залыгина, Я. Обухов. – М.: Прописи, 2014. – 215 с.

39. Профілактика поширення наркозалежності серед молоді: Навчально–методичний посібник. / Під ред. В. В. Бурлаки. – Київ: Герб, 2008. – 224 с.

40. Психолого-педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.

41. Психолого–педагогічні основи процесу самотворення особистості: монографія / Л.З. Сердюк, Т.М. Яблонська, І.В. Данилюк, О.І. Пенькова, Н.Д. Володарська; за ред. Л. З. Сердюк. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 197 с.

42. Руководство по аддиктологии. / Под ред. В. Д. Менделевича. – СПб: Речь, 2014. – 768 с.

43. Селье Г. Стресс жизни. / Г. Селье. – Минск: Харвест, 1999. – 133 с.

44. Сельченко К. В. Психология зависимости. / Под ред. К. В. Сельченко. – Минск: Харвест, 2014. – 590 с.

45. Сирота Н. А. Профилактика наркомании у подростков: от теории к практике. / Н. А. Сирота, В. М. Ялтопский, И. Ж. Ханшина, К. С. Ведерман. – М.: Мысль, 2015. – 239 с.

46. Смагин С. Ф. Аддикция, аддиктивное поведение. / С. Ф. Смагин. – СПб.: МИПУ, 2010. – 189 с.

47. Социальная педагогика: предупреждение табакокурения у школьников: методические пособие для работников образовательных учреждений. / под общ. ред. проф. Н. К. Смирнова. – М.: Наука, 2013. – 126 с.

48. Формування навичок здорового способу життя у дітей та підлітків: Навч.-метод. посібник / О. В. Вінда, О. П. Коструб, І. Г. Сомова, Н. О. Березіна, М. М. Галябарник, С. В. Кириленко. – К.: Педагогічна думка, 2014. – 284 с.

49. Франкл В. Человек в поисках смысла. / В. Франкл. – М.: Прогресс. 1990. – 368 с.

50. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. / Э. Фромм. – М.: Республика. 1994. – 342 с.

51. Хорни К. Невроз и развитие личности. / К. Хорни. – М.: Смысл, 1998. – 375 с.